

Celem mojej pracy doktorskiej, 'Liminal aspect of Deities in Ancient Egypt', jest zbadanie pojęć 'liminalność' i 'liminalny' w starożytnym Egipcie, ponieważ w literaturze egiptologicznej brak kompleksowych badań na ten temat. Terminy te zostały wymyślone przez antropologa Arnolda Van Gennepa w książce z 1909 r. 'Les Rites de Passage'. Van Gennep określił stan pośredni obrzędów przejściowych jako 'liminalny', nie należący do stanu początkowego ani końcowego. Później model Van Gennepa został dopracowany przez Turnera, z większym naciskiem na 'liminalność'. Turner ukształtował termin '*communitas*', które określa ludzi w stanach przejściowych, granicznych, i określił ich jako ludzi bez statusu, płci lub jakiegokolwiek rodzaju rozróżnienia. Są oni anonimowi, wewnątrz ciemnego łona jak przestrzeń, która z jednej strony odróżnia ich od uporządkowanej codzienności, ale także przewiduje ich narodziny w innym stanie. Cechy te są bardzo podobne do atrybutów egipskiego praooceanu Nun, z którego powstało całe stworzenie. Z jednej strony jest to chaos: ciemny, nieskończony, niezróżnicowany, który chce zniszczyć uporządkowane życie. Z drugiej strony zawiera w sobie istotę stworzenia: z niego wyłonił się pierwotny pagórek. Wewnątrz niego zawarte są kluczowe elementy regeneracji uporządkowanego świata i jego stworzeń. Dostrzegalne podobieństwo między 'liminalnością' Turnera a chaosem starożytnego Egiptu zainspirowało przeprowadzenie tych badań. Badania nad uniwersalnymi realiami ontologicznymi w egipskich źródłach, znanych w religioznawstwie porównawczym jako 'sacrum', 'profanum' i 'chaos', są pierwszym elementem analiz w tym projekcie. Ich związek z 'liminalnością' jest oczywisty ('liminalność' często znajdują się między 'sacrum' a 'profanum'). Analizy znaczenia samego 'sacrum', zwanego *Dsr*, lub samego 'chaosu', często określającego Nun lub 'nieistnienie' (*jwt.t*), w języku egipskim, do tej pory cieszył się dużym zainteresowaniem. Jednak należy zbadać kwestie związane z ich wzajemnymi relacjami. Pozwoli to też uzyskanie, po raz pierwszy, informacji o naturze 'liminalności' w starożytnym Egipcie. Celem projektu jest odkrycie egipskiej struktury światopoglądu, za pomocą egipskiej terminologii, a zwłaszcza zwrotów, które należałoby wiązać z 'liminalnością'. Ważnym celem jest też określenie sposobów badania tych terminów w sposób porównawczy i interdyscyplinarny.

Wstępna hipoteza brzmi: przestrzenie i czasy 'liminalne' same w sobie są mniej istotne niż 'święte' czy 'chaos' i są względne w swojej naturze. Istnieją tylko dlatego, że znajdują się pomiędzy innymi, bardziej 'stałymi' stanami. 'Liminalne' byty mogą być wypełnione chaosem (stąd podobieństwo między '*communitas*' Turnera a egipskim Nun), ale także innymi tworam, które ułatwiają komunikację (np. egipskie 'ślepe wrota' pomagające wejść duszy do świata żywych) lub zabraniają wejścia (np. bramy egipskich świątyń utrzymujących 'chaos' i 'nieczystość' poza 'sacrum'). Dlatego należy zidentyfikować i przeanalizować zabytki, które zajmują czas lub przestrzeń liminalną. Nigdy nie dokonano tak kompleksowej analizy.

Przeprowadzone trzy studia przypadków. Pierwsze z nich dotyczy bogini Hathor, która bardzo często zajmuje czas i przestrzeń liminalną. Aby odkryć przyczyny tego zjawiska, przeprowadzono analizy scen bankietowych trzech dorocznych festiwali (Pięknej Doliny, Pijaństwa oraz Nowego Roku) i scen pogrzebowych w tebańskich kaplicach grobowych (ramy czasowe to rządy Jahmesa-Amenhotepa III: 1550-1352 p.n.e.). Wszystkie te wydarzenia dotyczyły przejściowego okresu, gdzie odbywał się jakiś typ transformacji. Hathor przedstawiana jest w czasie tych wydarzeń, jako czynnik transformacji. Wciela się w, i jednocześnie kontroluje, chaos, w formie powracającego Słonecznego Oka. Analiza filologiczna tekstów i scen identyfikuje wspólne części wydarzeń liminalnych i uczestników, określając ich role i charakter.

Drugie i trzecie studium przypadku poświęcone jest przestrzennym aspektom liminalności (możliwym do przeniesienia też na czasowe aspekty). Polega ono na zbadaniu i porównaniu dwóch cmentarzy na terenie nekropoli Sakkara w Egipcie: nowopaństwowej (XVIII-XIX dyn.: XIV-XIII w. p.n.e.), znajdującej się na południe od piramidy Unisa (koncesja misji Lejda-Turyn) oraz staropaństwowej, na zachód od piramidy Dżesera (V-VI dynastia: XXV-XII w. p.n.e.) (koncesja polsko-egipskiej misji). Głównym tłem teoretycznym dla tego badania jest 'żywa religia' (wykorzystywana w Egiptologii przez zespół Uniwersytetu w Lejdzie, w ramach projektu 'Walking Dead at Saqqara'), badający religię jako zjawisko dynamiczne. Projekt wykorzystuje teorię i metodologię religioznawstwa, nowej filologii i studiów krajobrazowych. Jego główna teza określa, że zmiany, jakich ludzie dokonali na stanowisku, odzwierciedlają trwałe i zmieniające się elementy postrzegania rzeczywistości religijnej. Wykorzystanie tej teorii w mojej pracy będzie nowatorskim podejściem do badania zjawisk liminalnych i związanych z nimi terminów. Cmentarze można uznać za mapy egipskiego kosmosu, ponieważ składają się one z interakcji pomiędzy różnymi przestrzeniami religijnymi (obszary bardziej święte, mniej święte, profanum i obszary przejściowe). Projekt ten ma na celu analizę tych interakcji, tak aby powstał bardziej konkretny opis starożytnego egipskiego wszechświata. W obu przypadkach zostanie wygenerowana mapa z wizualizacją obszarów zainteresowania: w centrum uwagi znajdują się potencjalne stopnie świętości i liminalności. Wyniki zostaną porównane ze sobą w formie tabel i oceny tekstowej.

Projekt proponuje nowatorskie i interdyscyplinarne badanie liminalności w starożytnym Egipcie. Aspiruje do zbudowania porównawczej bazy wiedzy, z której mogłyby też skorzystać inne dyscypliny humanistyczne.